

Мілютин С.Ю.

КЗ «Ліцей «Науковий» Кропивницької міської ради»

СПРОТИВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬНИМ ЗАХОДАМ 1932–1933 РР. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Мета статті – комплексно проаналізувати спротив представників національних меншин хлібозаготівельним заходам у 1932–1933 рр. на території сучасної Кропивниччини. Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму, системності, науковості, верифікації, авторської об’єктивності, а також на використанні загальнонаукових методів аналізу, синтезу, узагальнення. Новизна статті полягає в тому, що вперше на основі архівно-кримінальних справ та оперативних звітів керівників районних відділів ДПУ комплексно проаналізовано участь національних меншин у спротиві хлібозаготівельним заходам 1932–1933 рр. на території, що нині входить до складу Кіровоградської області. Висновки. На основі першоджерел доведено, що учасники спротиву хлібозаготівельним заходам використовували переважно пасивні методи боротьби та індивідуальні форми спротиву: словесну критику соціально-економічної політики влади, приховування зерна, заклики кидати роботу в колгоспах та їхати працювати на виробництво. Визначено, що з-поміж колективних методів спротиву переважав саботаж, а епіцентрами спротиву хлібозаготівельним заходам стали такі населені пункти: Вільшанка, Добре, Диківка, Зибкове, Мала Вільшанка і Мала Мазниця. З-поміж національних меншин найбільший спротив чинили болгари та молдавани, поодинокий – росіяни і поляки. Установлено, що індивідуальний та колективний спротив не мав помітного впливу на виконання хлібозаготівельного плану через низку факторів: роботу розгалуженої мережі секретних співробітників ДПУ, які інформували начальство про випадки невдоволення діями влади з-поміж селян; репресії або перебування за кордоном більшості тих, хто міг організувати дієвий спротив хлібозаготівельним заходам; погіршення продовольчої ситуації в селах, що унеможливило ефективний та активний спротив діям влади.

Ключові слова: спротив, Голодомор, національні меншини, хлібозаготівлі.

Постановка проблеми. Соціально-економічні експерименти радянського комуністичного тоталітарного режиму неодноразово провокували масові селянські виступи. Після остаточного утвердження влади більшовиків на території України спротив селян набув найбільшого масштабу в 1930 р. й був спровокований згоранням нової економічної політики та впровадженням суцільної колективізації сільського господарства. Керівництво СРСР комбінувало репресивні методи й короткотривалі економічні послаблення, що дало змогу придушити селянські виступи, однак, як засвідчують подальші події, Йосип Сталін не збирався відмовлятися від ідеї суцільної колективізації. У 1932 р. на УСРР було накладено непосильний хлібозаготівельний план, який спричинив загибель мільйонів людей. Перспектива залишитися без продуктів харчування й померти від голоду спонукала людей чинити опір хлібозаготівельним заходам. З-поміж учасників спротиву хлібозаготівлям 1932–1933 рр. за етнічною

належністю переважали українці, однак на основі аналізу архівно-кримінальних справ можна стверджувати, що болгари, молдавани, поляки та росіяни теж не стояли осторонь. Донині спротив національних меншин хлібозаготівлям під час Голодомору на території сучасної Кропивниччини не став предметом дослідження науковців, що спробуємо виправити в запропонованій історичній розвідці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основою джерельної бази дослідження є індивідуальні та групові архівно-кримінальні справи, які мають різний ступінь достовірності. Зокрема, індивідуальні справи менш сфальсифіковані порівняно з груповими. В основі індивідуальних архівно-кримінальних справ лежить інформація, надана сільрадами, представниками партійно-господарського активу, таємними інформаторами й випадковими свідками. У випадку з індивідуальними справами здебільшого фальшували інформацію про соціальне походження підозрюваного

і його майновий стан. Для підсилення обвинувачення підозрюваному могли приписати належність у минулому до Армії УНР, Добровольчої армії або участь у повстанському русі. Групові справи побудовано за іншим принципом, тому вони відрізняються за доказовою базою, переважно здобутою в результаті застосування співробітниками ДПУ заборонених методів слідства. Обвинуваченим, які проходили в групових справах за неодноразово апробованим шаблоном, інкримінували участь у контрреволюційній організації, що чинила спротив хлібозаготівельним заходам, поширювала антирадянську агітацію та займалася шкідницькою діяльністю, виконуючи інструкції закордонного центру для організації повстання й повалення чинної влади. Вигадуючи контрреволюційні організації, влада перекладала відповідальність за погіршення ситуації в селі на міфічних внутрішніх та зовнішніх ворогів.

Додаткову інформацію про спротив під час Голодомору можна отримати з оперативних звітів районного керівництва ДПУ, створених з інформаційною метою для обмеженого кола осіб. Їх надсилали до РПК, а також обласному та республіканському керівництву ДПУ. Попри специфіку цієї групи джерел вони не уникли фальсифікацій, оскільки їхні автори, щоб похизуватися ефективністю виконаної роботи, вдавалися до дублювання й гіперболізації інформації.

Фрагментарно історію спротиву національних меншин хлібозаготівельним заходам під час Голодомору на території, що нині входить до складу Кіровоградської області, представлено в монографії журналістки Світлани Орел [22] та статті історика Сергія Мілютіна [20].

Постановка завдання. Мета статті – комплексно дослідити спротив національних меншин хлібозаготівельним заходам 1932–1933 рр. на території сучасної Кропивниччини. Для досягнення поставленої мети слід виконати такі завдання: на основі доступної джерельної бази розглянути особливості індивідуального та колективного спротиву; проаналізувати географію цього явища; визначити, як змінювалися методи протидії хлібозаготівлям залежно від погіршення продовольчої ситуації.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до аналізу спротиву національних меншин хлібозаготівельним заходам 1932–1933 рр., важливо визначити обставини формування етнічного складу території, що нині входить до складу Кіровоградської області. Зокрема, ще до поділів Польщі на північ від р. Тясмин та на захід

від р. Синюха в межах сучасної Кропивниччини компактно проживали поляки. У другій половині XVIII – першій половині XIX ст. з ініціативи царського режиму на територію краю масово переселилися болгари, молдовани, німці, серби й росіяни-старообрядці. З розвитком нових галузей промисловості до краю приїжджали поодинокі працівники з Європи, які з різних причин осіли переважно у великих містах. Під час Першої світової війни на території краю з'явилися біженці з Польщі та західноукраїнських земель. Не слід ігнорувати й військовополонених з армій країн Четвертинного союзу, які після завершення Першої світової війни не бажали або не могли покинути Україну. Також зазначимо, що з Польщі та Болгарії до УСРР приїздили комуністи-ідеалісти, які помилково вважали, що в країні рад вони зможуть реалізувати свій потенціал чи долучитися до будівництва «справедливого безкласового суспільства».

У 1932 р. болгари компактно проживали в таких населених пунктах: Вільшанка, Діцулово, Добре, Доброіванівка, Лозуватка, Мала Вільшанка, Мала Мазниця, Новостанкувате й Станкувате. Станом на 2009 р., за підрахунками Світлани Проскурової, болгари склали 9,7% населення Вільшанського району [23, с. 227]. До ХХ ст. більшість молдован асимілювалася, винятком були лише мешканці с. Диківки на Знам'янщині та окремі родини, які проживали в Новоукраїнці та прилеглих селах. Німці порівняно з болгарами і молдаванами асимілювалися повільніше, що можна пояснити насамперед відмінністю мови та релігії. З-поміж населених пунктів, де переважало німецьке населення, варто виділити Альт Данциг, Найфельд і Шпрінгфельд. За переписом населення 1926 р. на території Зінов'євського округу проживала 1701 особа німецької національності [21, с. 115–117]. Незначна кількість поляків проживала в Зінов'євську, а також селах Гайворонського й Голованівського районів. Росіяни-старообрядці склали більшість у селах Зибкове, Злинка і Клинци. Крім того, росіяни та євреї становили вагомий відсоток серед міського пролетаріату й службовців.

Улітку 1932 р. у Москві прийнято рішення накласти на УСРР хлібозаготівельний план. З різних мотивів першими проти нового плану виступили представники партійно-господарської верхівки. Одним із них був Олександр Мартинович, якого співробітники ДПУ спочатку записали росіянином [15, арк. 7], а пізніше – українцем [15, арк. 10]. Начальник Знам'янського РВ ДПУ

Блогін інформував очільника РПК, що заступник керівника РІК Мартинович, член КП(б)У, в присутності заступника завідувача заготзерна Безпальчанського та інших чиновників, обговорюючи план хлібозаготівель, повідомив: «У цьому році Україна остаточно втратить свою опору, якщо в минулому році колгоспи ще не розвалилися, то в цьому році колгоспи розваляться остаточно». При цьому він додав, що 1 серпня спробує піти у відпустку й назад у район не повернеться [18, арк. 67]. У серпні 1932 р. О. Мартиновича направили у с. Макариха для виконання обов'язків уповноваженого з хлібозаготівель. На основі проведених підрахунків врожайності він повідомив, що план виконати неможливо [15, арк. 3]. Свідок у справі О. Мартиновича – член КП(б)У Степан Давиденко – запевнив співробітників ДПУ, що Мартинович демонстрував бажання затримувати вивезення хліба з деяких колгоспів. Зокрема, повідомляв, що колгосп «Своя праця» виконав план з вивозу жита, тому вивозити жито із цього колгоспу не слід [15, арк. 1]. За матеріалами ДПУ, О. Мартинович розпорядився видати натураванси в колгоспах «Перебудова» й «Червоний шлях» [15, арк. 3]. Його однопартійці – Макар Неумивака й Матвій Фоменко – кваліфікували вчинок як саботаж хлібозаготівель [15, арк. 5–6].

Проти виконання хлібозаготівельного плану виступав також етнічний болгарин, голова колгоспу імені В. Молотова у с. Чорний Ташлик Олександр Станков. Співробітники ДПУ спробували максимально дискредитувати його. Зокрема, в архівно-кримінальній справі є інформація, що О. Станков погано ставився до колгоспників, вживав алкоголь у товаристві одноосібників [8, арк. 18] та продавав колгоспне борошно на ринку в Первомайську [8, арк. 30]. Попри фальсифікацію з тієї ж таки справи можна довідатися, що О. Станков саботував вивезення зерна з колгоспу, оскільки не хотів залишати колгоспників без хліба [8, арк. 30]. Один із свідків стверджував, що він таємно від районного керівництва розпорядився випікати хліб, який вночі роздавав колгоспникам [8, арк. 9]. Інший свідок запевнив, що нарахував уночі не менше п'яти випадків видачі натуравансів колгоспникам [8, арк. 18]. На момент арешту О. Станкова підзвітний йому колгосп виконав план на 86,4% [8, арк. 34], попри це йому інкримінували саботаж хлібозаготівельних заходів і засудили до трьох років позбавлення волі.

Також хлібозаготівельний план викликав невдоволення в рядових колгоспників та одноосібників. Особливо критично про план висло-

вилися молдовани Диківки – Андрій Бургаз [5, арк. 9], Василь Верлан [2, арк. 9] і Василь Ордатій [4, арк. 10]. За матеріалами ДПУ, А. Бургаз публічно заявив: «Хай плани виконує той, хто за них голосував, а ми не голосували й виконувати не будемо» [5, арк. 9]. Критикуючи хлібозаготівельний план, селяни апелювали до того, що спроба його виконати неминуче спричинить до погіршення продовольчої ситуації. Зокрема, член колгоспу ім. Й. Сталіна – етнічний болгарин Микола Сарданов із селища Вільшанка – попереджав, що держава забере хліб, а колгоспники залишаться голодними [9, арк. 28]. Ще радикальніше висловилася жителька хутора Діцулово болгарка Софія Сарданова, яка стверджувала, що колгосп весь хліб вивезе й доведеться вмирати з голоду [11, арк. 3]. Не менш критично про хлібозаготівлі висловився поляк Петро Прошковський, який на момент арешту мешкав у Голованівському районі. Як засвідчують матеріали архівно-кримінальної справи, він стверджував, що влада буде політику на шлунках робітників і на спинах селян, а люди в цей час пухнуть з голоду. Перебуваючи у в'язниці, чоловік розповів співкамерникам анекдот такого змісту: «До Сталіна на осла приїхав Ісус Христос. Ісус піднявся до Сталіна в кабінет і запитує, що треба для вступу в партію, Сталін йому відповідає – треба подати заяву. У цей момент осел починає голосно ревити. Ісус встає і йде, Сталін йому каже: «От куди ви йдете? Не вийде з вас партійця, якщо ви на одного осла звертаєте увагу. Он у мене тисячі ослів ревуть, а я й уваги не звертаю» [10, арк. 15].

Словесна критика хлібозаготівельного плану не зупинила його виконання. Найбільш відчайдушні селяни намагалися перешкодити вивезенню зерна з колгоспних комор: ламали вози, не давали коней або взагалі доводили тягло до стану, який унеможлиблював виїзд за межі села. Співробітники ДПУ встановили, що член колгоспу ім. Г. Котовського в Диківці – молдованин Федір Бургаз – навмисно затримував вивезення зерна, мотивуючи це наявністю великої кількості відходів у мішках з пшеницею [16, арк. 17].

Передчуваючи, що узимку 1932–1933 рр. може початися голод, селяни почали ховати продукти харчування. Більшість робила це мовчки, однак були й ті, хто переконував односельців, що слід ховати зерно, оскільки це єдиний спосіб вижити. Зокрема, мешканець с. Мартоноша молдованин Микита Кваша ходив селом і переконував одноосібників ховати хліб [3, арк. 5]. Аналогічні дії пропонувала вже згадана С. Сарданова. За сло-

вами свідків, жінка переконувала селянок ховати зерно в декількох місцях, щоб його не знайшли активісти [11, арк. 3].

Для пошуку прихованого хліба було організовано бригади активістів, які обшукували селянські подвір'я. В архівних документах і спогадах свідків Голодомору є інформація про численні зловживання бригад активістів, які не лише забирали приховане зерно, а всі продукти харчування, одяг, взуття, рушники, посуд, домашній інвентар, а також чинили насильство. За матеріалами архівно-кримінальних справ активістам вдалося виявити лише у Вільшанці, що болгари Матвій Добров приховав 23 пуди ржі [6, арк. 32], Павло Опря – 70 снопів жита та 2 снопи кукурудзи [7, арк. 25] і Павло Самойлов – 6 пудів зерна [12, арк. 3].

У січні та лютому 1933 р. Знам'янський РПК ініціював пошук прихованих ям із зерном. За неповні два місяці активісти виявили в районі 279 ям, із них у Диківці – 82 [19, арк. 80]. Характерно, що другим за кількістю виявлених ям з прихованим зерном є с. Цвітне. Зауважимо: мешканці Диківки та Цвітного попри наявність у Диківці значної кількості молдован активно підтримували повстанців-самостійників і боролися проти червоних під час Української революції 1917–1921 рр.

Одним з найпоширеніших методів спротиву хлібозаготівельним заходам 1932–1933 рр. був саботаж. Аналіз архівно-кримінальних справ дозволяє зробити висновок, що прояви індивідуального зриву хлібозаготівель й заклики до колективного невиходу на роботу ґрунтувалися на критиці продуктивності колективних господарств. Зокрема, член колгоспу «Шлях до комуні» болгарин Михайло Константінов, який на момент арешту проживав у Малій Мазниці, закликав односельців не виходити на роботу в колгосп, бо в ньому люди працюють не на себе, а на когось [14, арк. 13]. Ще радикальніше проти роботи в колгоспі висловився мешканець с. Добре болгарин Григорій Добров, публічно висловивши думку, що коли люди працювали на себе, то не були голодними, а пішли в колгосп – і толку від нього немає [13, арк. 7]. Один зі свідків запевнив співробітників ДПУ, що Г. Добров закликав людей не брати участі в посівній, а відразу тікати до великих міст і там шукати роботу на виробництві [13, арк. 3]. Зауважимо, що спроби організувати колективний саботаж не мали успіху. Насамперед це спричинено тим, що влада в боротьбі зі зривами хлібозаготівель комбінувала репресивні й заохочувальні методи. Наприклад, якщо саботаж

чинили малі групи, то колгоспне керівництво обіцяло покращити харчування, а потім після виходу селян на роботу ізолювало ініціаторів саботажу. У кращому разі вони потрапляли до будинків примусових робіт, а в гіршому – піддавалися арешту й направлялися у виправно-трудова табори за межі УСРР. Якщо саботаж ставав загрозливим, влада накладала колективні штрафи на колгоспників незалежно від того, чи брали вони участь у виступах проти хлібозаготівельних заходів.

Останні відкриті випадки спротиву за участі представників національних меншин на території, що нині входить до складу Кіровоградської області, зафіксовано в квітні 1933 р. Протидію спричиняло небажання селян здавати зерно у насіннєвий фонд і надавати худобу для посівних робіт. До таких дій, за матеріалами ДПУ, вдалися згадані вище Г. Добров [13, арк. 3] і П. Самойлов [12, арк. 3].

Аналіз архівно-кримінальних справ дозволяє стверджувати, що частина осіб, яким співробітники ДПУ приписали участь у спротиві хлібозаготівельним заходам 1932–1933 рр., не мала насправді до нього жодного стосунку. Показовою є справа, порушена на колишнього голову колгоспу «Перемога Петровського» у с. Зибкове росіянина Назара Ульянова, якому інкримінували зрив виконання хлібозаготівель, шкідництво й незаконний продаж борошна [1, арк. 62]. 9 лютого 1933 р. Н. Ульянова засудили до трьох років позбавлення волі [1, арк. 65]. Чоловік відбував покарання на будівництві каналу імені Москви [1, арк. 32], 14 квітня 1935 р. вийшов на свободу [1, арк. 66]. 18 липня 1941 р. його знову заарештували і звинуватили в антирадянській агітації та контрреволюційній діяльності. Цього разу Н. Ульянова засудили до п'яти років позбавлення волі [1, арк. 31]. Слідство «встановило», що у 1920 р. він служив у Степовій дивізії, 1932 р. – саботував хлібозаготівлі, 1941 р. – вихваляв життя до революції, захоплювався бойовими якостями вояків Вермахту і прогнозував швидку перемогу німців у війні з СРСР [1, арк. 30]. 26 серпня 1969 р. чоловік написав заяву до прокуратури Кіровоградської області з проханням переглянути його справу [1, арк. 32]. Під час перегляду справи Н. Ульянова слідство встановило, що чоловік непричетний до зриву хлібозаготівель, антирадянської агітації й не служив у Степовій дивізії [1, арк. 127–128].

Також жертвою фальсифікацій співробітників ДПУ став садівник колгоспу «Тракторбуд» – латиш Петер Вінтен, який на момент арешту проживав у с. Новомиколаївці Новоукраїнського району. За

матеріалами архівно-слідчої справи відомо, що чоловік разом з друзями обговорював соціально-економічну ситуацію і прогнозував поглиблення продовольчих труднощів. Разом з П. Вінтеном співробітники ДПУ заарештували Олександра Бабака, Ничипіра Вербовського та Івана Дрьомова. Дослідниця С. Орел припускає: причиною арешту П. Вінтена є те, що чоловік надто по-своєму трактував інформацію з радянських газет [22, с. 54]. На нашу думку, цей висновок є неповним, оскільки інші фігуранти справи попри власне трактування інформації з газет уникли ув'язнення. З матеріалів справи відомо, що П. Вінтен поширював інформацію про аварію на ДніпроГЕС й ставив під сумнів перспективу завершення будівництва цього об'єкта [17, арк. 80]. Критичні прогнози П. Вінтена спонукали співробітників ДПУ звернути на нього увагу й звинуватити в організації контрреволюційної групи. У протоколі справи один з обвинувачених стверджував, що П. Вінтен висловлював невдоволення життям у СРСР та чекав можливої війни, оскільки вона дозволила б йому повернутися додому [17, арк. 61]. Інший свідок запевнив, що в 1931 р. П. Вінтен недбало виконував покладені на нього трудові обов'язки, що спричинило загибель значної частини колгоспних дерев [17, арк. 67]. 19 грудня 1932 р. один із фігурантів справи О. Бабак визнав належність до контрреволюційної організації й дав свідчення співробітнику ДПУ Талісману, що кожен з обвинувачених розумів: якщо не здавати хліб державі, то можна пришвидшити падіння радянського режиму шляхом провокування повстання голодних селян та вояків Червоної армії. Також у протоколі допиту О. Бабака зазначено, що П. Вінтен поширював інформацію про війну між СРСР та Китаєм і закликав не здавати хліб, щоб пришвидшити поразку СРСР [17, арк. 103]. 25 грудня 1932 р. уповноважений ДПУ Талісман розпорядився звільнити з-під варті Н. Вербовського та І. Дрьомова й видати чоловікам посвідки про невиїзд за межі села [17, арк. 108]. Згодом слідство в справі І. Дрьомова та Н. Вербицького було припинено, а посвідки, які забороняли їм виїзд за межі села, анульовано. Однак О. Бабака та П. Вінтена, які під час допитів надали компрометуючу

одну інформацію, засудили на три роки позбавлення волі кожного [17, арк. 113]. 31 жовтня 1934 р. О. Бабака було достроково звільнено [17, арк. 116]. Подальша доля П. Вінтена невідома.

Висновки. З огляду на викладене можна зробити висновок, що жорсткі хлібозаготівельні заходи 1932–1933 рр. спричинили численний спротив болгар і молдован та в поодиноких випадках – поляків і росіян. Найбільше випадків протидії хлібозаготівлям зафіксовано в болгарських селах Вільшанка, Добре, Мала Вільшанка й Мала Мазниця та в населеному пункті Диківка, де компактно проживали молдовани. У болгарських селах причинами спротиву стали несприйняття соціально-економічних експериментів, ініційованих режимом, і прихильність до одноосібного господарювання. Протидія хлібозаготівельним заходам у Диківці мала глибше коріння, оскільки ще під час національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. мешканці села поповнювали повстанські загони та боролися проти встановлення влади більшовиків на українських землях. У 1932–1933 рр. представники національних меншин вдавалися до таких методів й форм спротиву хлібозаготівельним заходам: словесна критика плану, приховування хліба, втеча з села, саботаж і заклики до колективного опору буксирним бригадам та ініціативам влади. Індивідуальний і колективний спротив національних меншин під час Голодомору на території, що нині входить до складу Кіровоградської області, не став масовим, тому його придушено без залучення значних ресурсів. До цього призвела низка факторів: режим сформував розгалужену агентурну мережу, яка дозволяла виявити найменші прояви опозиції; влада завчасно вилучила в населення вогнепальну зброю; більшість тих, хто міг об'єднати довкола себе невдоволених соціально-економічною політикою режиму, були знищені, перебували у тюрмах, концтаборах або в еміграції; голод не сприяв організації ефективного спротиву, оскільки мінімізував довіру й швидко виснажував. Унеможливлення організації ефективного опору діям влади під час Голодомору звело спротив хлібозаготівельним заходам на теренах сучасної Кропивницьчини до методів, які межували зі стратегією виживання.

Список літератури:

1. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 6837. 130 арк.
2. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 6840. 12 арк.
3. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 6873. 13 арк.
4. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7007. 12 арк.
5. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7082. 12 арк.

6. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7085. 35 арк.
7. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7170. 29 арк.
8. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7182. 37 арк.
9. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7190. 33 арк.
10. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7191. 53 арк.
11. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7255. 14 арк.
12. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7278. 13 арк.
13. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7280. 13 арк.
14. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7664. 16 арк.
15. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7688. 19 арк.
16. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 7716. 21 арк.
17. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2р. Спр. 10263. 120 арк.
18. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-68. Оп. 1. Спр. 333. 112 арк.
19. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-68. Оп. 1а. Спр. 26. 80 арк.
20. Мілютин С. Індивідуальний опір селян та колгоспно-партійного активу хлібозаготівельним заходам 1932–1933 років (за матеріалами архівно-слідчих справ ДАКрО). Інгульський степ. Вип. VI. Київ, 2021. С. 117–124.
21. Національні процеси на Кіровоградщині у 20-х рр. ХХ ст.: збірник документів і матеріалів. Кіровоград : КП Центрально-Українське видавництво, 2004. 286 с.
22. Орел С. Ті, хто не хотів помирати мовчки. Кропивницький : КП «Регіональна інформаційно-поліграфічна агенція», 2018. 115 с.
23. Проскурова С. Усна історія Вільшанського району (на матеріалах студентської етнографічної експедиції). Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Історичні науки. В. 18. Кіровоград : 2013. С. 226–236.

Milytin S. Yu. RESISTANCE OF NATIONAL MINORITIES TO GRAIN PROCUREMENT MEASURES IN 1932–1933 (based on materials from the State Archive of Kirovohrad Region)

The purpose of the article is to comprehensively analyze the resistance of representatives of national minorities to grain procurement measures in 1932–1933 in the territory of modern Kropyvnytskyi region. The research methodology is based on the principles of historicism, systematicity, scientific research, verification, authorial objectivity, as well as the use of general scientific methods of analysis, synthesis, and generalization. The novelty of the article lies in the fact that for the first time, based on archival criminal cases and operational reports of heads of district departments of the State Political Directorate (GPU), the participation of national minorities in the resistance to grain procurement measures in 1932–1933 on the territory now part of Kirovohrad Oblast has been comprehensively analyzed. Conclusions. Based on primary sources, it has been proven that participants in the resistance to grain procurement measures mainly used passive methods of struggle and individual forms of resistance, such as verbal criticism of the socio-economic policies of the authorities, hiding grain, urging to leave work in collective farms and go to work in production. It has been determined that sabotage prevailed among the collective methods of resistance, and the epicenters of resistance to grain procurement measures were the settlements of Vilshanka, Dobre, Dykivka, Zybkyve, Mala Vilshanka, and Mala Maznytsia. Among the national minorities, Bulgarians and Moldavians showed the greatest resistance, while Russians and Poles offered a solitary resistance. It has been established that individual and collective resistance had no significant impact on the implementation of the grain procurement plan, which was caused by a number of factors. Among the major influencing variables were the work of an extensive network of secret collaborators of the GPU who informed the authorities about cases of dissatisfaction with the actions of the authorities among the peasants; repression or emigration abroad of most of those who could organize effective resistance to grain procurement measures; deterioration of the food situation in villages, which made effective and active resistance to the actions of the authorities impossible.

Key words: resistance, Holodomor, national minorities, grain procurement.